

ЛОГОПЕДИЧНА РОБОТА В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТЕОРЕТИЧНОГО ТА ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Надія Кіндрачук

доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри професійної освіти та
інноваційних технологій,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
E-mail: nadia_kindrachuk@ukr.net

Для з'ясування значення та розв'язання проблем спеціальної освіти, зокрема логопедії в Україні на сучасному етапі, першочергової важливості набуває дослідження теоретичного та практичного досвіду, набутого впродовж минулих років, вивчення продуктивних ідей та прогресивних здобутків науковців в цій галузі знань. Такий підхід стає міцним підґрунтям організації і вдосконалення всієї системи корекційної допомоги дітям з тяжкими порушеннями мовленнєвого розвитку.

Питання вивчення сторінок історії спеціальної педагогіки в Україні висвітлювали у своїх наукових працях Ж. Ковальчук [1], О. Козинець, К. Лех [2], Є. Линдіна [3], О. Мамічева та В. Липа [4], О. Мартинчук [5], Т. Поніманська та І. Дичківська [6], О. Потапенко та М. Шеремет [7], Н. Федорова [8] і ін. Проте є історичні аспекти та питання, які розкриті недостатньо широко, тому дослідження окресленої проблеми залишається актуальним й потребує подальших наукових пошуків, а це дає нам можливість продовжити роботу в цьому перспективному напрямку.

Дослідження процесу становлення та розвитку логопедії як науки в Україні засвідчує, що її власні об'єкт, предмет та методологія сформувались внаслідок симбіозу педагогічних та медичних знань, що в подальшому призвело до її виокремлення в самостійну наукову галузь. «Формування сучасної історії розвитку спеціальної освіти в Україні та закордоном відбувалося за рахунок накопичення, систематизації, періодизації та

інтерпретації фактів та явищ в руслі розвитку окремих напрямків (галузей) спеціальної освіти, таких, як сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка, логопедія та спеціальна психологія в сукупності» [1, с. 76].

Розглядаючи розвиток теоретичних та практичних основ спеціальної освіти, зокрема логопедії та застосування її методологічних підходів в інклюзивному освітньому просторі України протягом ХХ – початку ХХІ ст., можна виокремити наступні етапи (умовний поділ), кожен із яких вирізняється своїми особливостями та специфікою протікання:

Перший етап охоплює початок ХХ ст. та вирізняється зміною стилю наукового мислення про людину, диференціацією наук. В суспільстві назріває потреба в дослідженні порушення мовлення, що в кінцевому підсумку призвело до класифікації його різних форм;

Другий етап хронологічно обіймає кінець 1920-х – 1941-й рр. (до початку Другої Світової війни на теренах України), протягом яких відбувається становлення державної системи спеціальних закладів та вихід першого в УРСР корекційного підручника із ручної праці «Слухай, дивись, роби» (1931 р.) [1, с. 79], спрямованого на навчання дітей із порушеннями інтелекту і рекомендованого для навчання учнів допоміжної школи;

Третій етапу пов'язаний із розгортанням військових дій в Україні в 1941 р. і зупинкою наукових досліджень та включає повоєнне відновлення мережі допоміжних шкіл тощо;

Четвертий етап охоплює 1950-ті – першу пол. 1970-х рр. і пов'язаний із становленням та розвитком теоретичних основ дошкільної логопедії; підготовкою професійних кадрів; обґрунтуванням доцільності та результативності проведення корекційних заходів з метою подолання порушень мовлення в дітей дошкільного віку, що в свою чергу закладе наукове та методичне підґрунтя для організації в майбутньому цілої мережі спеціальних закладів дошкільної освіти для дітей із тяжкими порушеннями мовлення і психофізичного розвитку;

П'ятий етап включає другу половину 1970-х рр. і сягає періоду відновлення незалежності України в 1991 р. та відзначається розвитком науково-методичних основ диференційованого навчання й виховання дітей із тяжкими порушеннями мовлення в умовах функціонування закладів спеціальної освіти;

Шостий етап своїми часовими рамками відноситься до першого десятиліття становлення і розвитку незалежної Української держави та характеризується інтенсифікацією наукових досліджень у галузі логопедії; формуванням системи психологічно-педагогічного та медичного виявлення та вивчення дітей із різного роду порушеннями мовлення; розробкою умов та методів надання корекційно-педагогічної допомоги у кожному персональному випадку. Особливістю цього періоду стало послаблення політичного та ідеологічного контролю над змістом наукової діяльності на ниві вітчизняної логопедії, а це дало змогу докорінно переглянути змістове наповнення корекційного навчання і виховання дітей із порушеннями психофізичного розвитку.

Останній сьомий етап розпочинається з 2010 р. та сягає теперішніх днів і вирізняється сучасною модернізацією системи спеціальної освіти та науки в Україні, новими підходами до диференціації осіб з порушеннями мовлення, підготовкою висококваліфікованих і диференційованих (за спеціалізацією) кадрів, практичним використанням широкого спектру новітніх технологій в галузі логопедії, що являється результатом взаємодії інтелектуальної діяльності науковців і практикуючих логопедів.

Отже, нове наукове прочитання, переосмислення педагогічної спадщини минулого, аналіз альтернативних суджень, створює підґрунтя для дослідницького та освітнього зростання, опанування нових знань, дає можливість обґрунтувати місце і значення логопедії в спеціальній освіті сьогодення та з'ясувати ефективність застосування її практично-методологічних розробок в інклюзивному освітньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук Ж. М. Становлення та розвиток теоретичних засад логопедії в Україні (друга половина ХХ століття – початок ХХІ століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2020. 201 с.
2. Козинець О. В., Лех К. В. Історія української логопедії в персоналіях: Раїса Авер'янівна Юрова. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. № 41. С. 48–54.
3. Линдіна Є. Ю. Внесок науково-педагогічної спадщини Є. Ф. Соботович у розвиток вітчизняної логопедії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00. Київ, 2016. 295 с.
4. Мамічева О., Липа В. Корекційна освіта: досягнення та перспективи. *Рідна школа*. 2016. № 3. С. 56–61.
5. Мартинчук О. В. Формування толерантності як складової професійно-педагогічної підготовки студентів до роботи в інклюзивних закладах освіти. *Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 28–29 березня 2012 р.). Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. С. 914–919.
6. Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку в контексті інноваційної педагогічної діяльності : монографія / наук. ред.: Т. І. Поніманська, І. М. Дичківська. Рівне : Волинські обереги, 2012. 208 с.
7. Шеремет М. К., Потапенко О. М. Стан системи підготовки логопедів у вищих навчальних закладах України (80-ті роки ХХ століття). *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна*. Кам'янець-Подільський, 2009. № 12. С. 362–367.
8. Федорова Н. В. Гуманістична педагогічна позиція майбутніх логопедів як ціннісно-смістова основа професійної діяльності. *Освіта осіб з особливими потребами: виклики сьогодення* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 21 червня 2018 р.). Київ, 2018. С. 160–165.